
R a s p r a v e

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
Sveučilište u Osijeku
e-mail: icatic@djkbf.hr

UDK: 239.94 Ioannes Baptista, sanctus
226.5

Izvorni znanstveni rad
Priljeno 11/2009.

IVAN KRSTITELJ U EVANĐELJU PO IVANU

Ivica Čatić, Đakovo

Sažetak

Ivan Krstitelj u Četvrtom je evanđelju predstavljen kao svjedok po kojem će svi povjerovati (usp. 1,6-8). S jedne strane, on je za ivanovsku zajednicu ideal svjedoka, ali je s druge zamjetna tendencija njegovog umanjivanja u odnosu na Isusa (usp. 1,15; 1,26-27. 30,33; 3,28-30). Za ovo u suvremenoj literaturi postoje dva temeljna tumačenja. Oba pretpostavljaju da se koncem 1. st. vodila polemika između ivanovske zajednice i sljedbenika Ivana Krstitelja. Prvo tumačenje Krstiteljevu podređenost Isusu prepoznaje kao kršćansku poruku upućenu krugovima Krstiteljevih učenika koji su ga smatrali Mesijom. Drugo tumačenje polazi od kršćanskih crta koje odlikuju Krstiteljev lik i nastoji ih objasniti kao plod evanđelistove "kristijanizacije", u namjeri da se pretenzijama Krstiteljevih štovatelja suprotstavi njegovim kršćanskim likom.

Ovaj članak u prvom dijelu na sažet način analizira ključne tekstove u kojima je predstavljen Krstitelj. Služeći se rezultatima egzegeze, članak se u drugom dijelu želi suočiti s dva temeljna tumačenja ove problematike te izložiti zaokruženu viziju Krstiteljevog lika u Četvrtom evanđelju. Ističući njihove slabe točke, ali uvijek vodeći računa da je zaista postojala mogućnost polemike između dviju zajednica, on se suprotstavlja prvom tumačenju a drugo modificira. Umjesto predloženog umanjivanja važnosti Ivana Krstitelja, istraživanje dokazuje da je za ivanovsku zajednicu njegovo svjedočanstvo imalo ključnu važnost u polemici sa židovstvom, a

također i za nastanak Crkve; Krstitelj je stoga prikazan kao ideal svjedoka. U pogledu njegove eventualne "kristijanizacije", smatramo da Krstiteljevom liku nisu jednostavno dodane kršćanske crte jer bi to bilo nemoguće, nego da je evanđelist preradio predaje kojima raspolaže njegova zajednica, u čijoj su memoriji pohranjena također iskustva i svjedočanstva kršćana poteklih iz krugova Krstiteljevih učenika. Jer u slučaju eventualne polemike s njima, evanđelist je trebao svojoj zajednici predočiti Krstiteljev lik koji će ne samo zadovoljiti potrebe polemiziranja nego bi polemika zahtijevala i od same ivanovske zajednice novo, preciznije poimanje Krstiteljeve osobe i uloge. Ono mora biti u skladu s crkvenim predajama i memorijom bivših Krstiteljevih učenika da bi ivanovska zajednica sebi mogla objasniti zašto je od samog njezinog nastanka Krstiteljeva djelatnost imala toliku važnost. Umjesto jednostavnog dodavanja kršćanskih elemenata na lik Ivana Krstitelja, evanđelistov prikaz je morao biti uravnotežena obrada postojećih predaja da bi zadovoljila različite, međusobno suprotstavljene kriterije, koji pripadaju ovoj tematici.

Ključne riječi: *Sveto pismo, Novi zavjet, Evanđelje po Ivanu, Ivan Krstitelj, svjedočanstvo, umanjivanje, "kristijanizacija", predaja ivanovske zajednice.*

1. PROBLEM IVANA KRSTITELJA U EVANĐELJU PO IVANU

Kad se radi o liku Ivana Krstitelja u Evanđelju po Ivanu, istraživači primjećuju da je jedna od njegovih literarnih značajki uspoređivanje Krstitelja i Isusa.¹ Christoph G. Müller tvrdi da u Četvrtom evanđelju nema niti jednog iskaza o Krstitelju koji ne bi bio postavljen u usporedbu s Isusom, a to ga navodi na zaključak da se ovdje radi o *synkrisis*, retoričkom postupku kojim se Krstitelj postavlja u usporedbu s Isusom i prikazuje kao pojava nižeg značenja, ali opet s određenim dostojanstvom i važnom funkcijom.²

---

¹ Usp. Charles K. Barrett, *The Gospel according to St. John*, SPCK, London, ²1978., 171, Raymond E. Brown, *The Gospel according to John*, I-XII, AB 29, Doubleday, New York, 1966., LXVII-LXX, Craig Keener, *The Gospel of John*, I, Hendrickson Publishers, Peabody 2003, 388-391. Christoph G. Müller, *Der Zeuge und das Licht. Joh 1,1-4,3 und das Darstellungsprinzip der σύγκρισις* u: *Biblica* 84 (2003), 479-509, ovdje 507, kao točke usporedbe navodi: obojica su poslani od Boga (1,6; 1,33; 3,2.17; 3,28; 3,34; 4,34; 5,24; 5,36-38; 6,29; 9,4; 12,44-45 itd.), obojica krštavaju (1,28.31; 3,23.26; 4,1), obojica imaju svoj krug učenika (1,35.37.40; 2,2.11; 3,22; 3,25.26; 4,1; 6,22.24; 18,1.2.19 itd.) u kojima su oslovljavani sa *ῥαββί*, učitelju (1,38 1,49; 3,2.26; 4,31; 6,25; 9,2), obojici bivaju pridavani isti tituli: Krist (1,20.25; 3,28), Ilija (1,21.25; 4,19; 6,14; 7,40; 7,52; 9,17).

² Usp. Christoph G. Müller, *Der Zeuge und das Licht. Joh 1,1-4,3 und das Darstellungsprinzip der σύγκρισις*, 479.

Početak 20. st. prezentirana je teza da prikaz Ivana Krstitelja u Četvrtom evanđelju predstavlja polemiku protiv Krstiteljevih sljedbenika. Ovoj tezi u prilog idu izrazi koji naglašavaju inferiornost Krstitelja u odnosu na Isusa: Krstitelj nije svjetlo (1,8-9), Isus je postojao prije Krstitelja (1,15.30), Krstitelj nije Mesija (1,20; 3,28), Krstitelj nije činio čudesa (10,41) i, za razliku od sinoptičkih evanđelja, Krstitelj ne propovijeda Kraljevstvo (usp. Mt 3,1-12) itd. Jedan od najčešće navođenih razloga pretpostavlja da nakon Krstiteljeve smrti njegovi učenici nisu prihvaćali višu kristologiju i pneumatologiju ivanovske zajednice (usp. Dj 19,1-4) te su se pridružili nekim izrazito protukršćanskim strujanjima, ali su u obranu svog stava svojatali Krstiteljev lik tako da je pisac Četvrtog evanđelja osjećao zabrinutost zbog odveć visoke Krstiteljeve reputacije u odnosu na Isusa.³ Drugi, naprotiv, smatraju da je zbog toga evanđelist pribjegao procesu "kristološkog prilagođivanja"⁴ tj. "kristijanizacije Krstitelja"⁵ kako bi njegovim sljedbenicima pred oči stavio lik njihovoga učitelja koji je bio savršen Isusov sljedbenik.

Naše istraživanje započet ćemo analizom Krstiteljeva lika u Iv 1-3. Imajući u vidu povećani broj tekstova u kojima se on pojavljuje, koristit ćemo se rezultatima istraživačkog rada uglednih egzegeta. Njih ćemo valorizirati u sklopu narativne dinamike odsjeka u kojem se pojavljuju. Rezultate ove analize potom ćemo kritički sučeliti s već spominjanim tumačenjima o umanjivanju i "kristijaniziranosti" Krstiteljevog lika.

2. IVAN KRSTITELJ U PROLOGU (1,6-8.15)

Gotovo se uobičajilo smatrati kako redci 1,6-8 nose u sebi snažnu polemičku notu, jer su iskazi kojima se karakterizira Krstitelj suprotstavljeni znatno uzvišenijim ispovjednim obrascima kojima se opisuju Isusa, a sve u namjeri redimenzioniranja vjerovanja onih

³ Usp. Craig Keener, *The Gospel of John, I*, 388-391. On navodi da se smatralo kako je od Krstiteljevih učenika potekla sekta mandeanaca; pritom citira: Robert H. Strachan, *The Fourth Gospel: Its Significance and Environment*, SCM, London, 1917., te Carl H. Kraeling, *John the Baptist*, New York, 1951.

⁴ Usp. Ivan Dugandžić, *Osporavani Mesija – progornjena zajednica. Slika Ivanove zajednice potkraj prvoga kršćanskog stoljeća*, u: Bogoslovska smotra 74 (2004) 3, 653-673, ovdje 659.

⁵ Usp. Christoph G. Müller, *Der Zeuge und das Licht. Joh 1,1-4,3 und das Darstellungsprinzip der σύγκρισις*, 508-509.

koji su smatrali da je Krstitelj bio *svjetlo*.⁶ Za razliku od Riječi koja ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν u početku *bijaše kod Boga* (1,2), Krstitelj ἐγένετο, *postade* (1,6) u jednom trenutku i prije toga nije postojao;⁷ ne pripada enarhičnom kontekstu. Krstitelj je ἄνθρωπος, *čovjek* i stoga njegov ἐγένετο svoj izvor ima u Logosu (1,3). Krstiteljeva povijesna pojava i utemeljenje njegove službe jest u Bogu – ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ, *poslan je od Boga* (1,6; usp. 1,33; 3,28).⁸

Particip perfekta ἀπεσταλμένος koji opisuje Krstiteljevo poslanje snažno evocira *terminus tehnicus* ἀπόστολος, *apostol* kojim se označava pripadnika skupine Isusovih učenika odabраниh za posebnu misiju (13,16).⁹ Ono dodatnu težinu dobiva u činjenici da se u Četvrtom evandelju jedino za Isusa i Krstitelja eksplicira kako su *poslani od Boga*.¹⁰ Dakle, nakon 1,6 postaje jasno da je Krstitelj ovjerovljen jedinstvenim pozivom i misijom unutar povijesti Izraela i svijeta.¹¹

Za razliku od sinoptika gdje je Krstitelj preteča koji ima *pripremiti put* (usp. Mk 9,11ss; Mt 11,14; Lk 1,17), prema Iv 1,7 smisao njegova života jest ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, *da posvjedoči za svjetlo*. Krstiteljevo svjedočenje u prilog svjetlu narator već ovim prvim izričajem u literarnom smislu nastoji povezati s Isusovim svjedočenjem za istinu u 18,37.¹²

---

⁶ Usp. Enrico Ghezzi, *Come abbiamo ascoltato Giovanni*, Edizioni Digigraf, Pontecchio Marconi (BO), 2006., 130, John Painter, *Christology and the Fourth Gospel: A Study of the Prologue*, u: Australian Biblical Review 31 (1983) 45-62, ovdje 51, Rudolf Schnackenburg, *Das Johannesevangelium 1-4*, HThKNT IV/1, Herder, Freiburg im Breisgau, 1979., 226.

⁷ Usp. Salvatore A. Panimolle, *Lettura pastorale del Vangelo di Giovanni, I*, EDB, Bologna, ⁵1999., 40.

⁸ Usp. Christoph G. Müller, *Der Zeuge und das Licht. Joh 1,1-4,3 und das Darstellungsprinzip der σύγκρισις*, 488.

⁹ Usp. Mauro Orsatti, *Giovanni. Il vangelo "ad alta definizione"*, Ancora, Milano, 1999., 38.

¹⁰ Usp. Alain Marchadour, *Les personnages dans l'évangile de Jean. Miroir pour une christologie narrative*, Les Éditions du Cerf, Paris, 2004., tal. prijevod, *I personaggi del Vangelo di Giovanni. Specchio per una cristologia narrativa*, EDB, Bologna, 2007., 23.

¹¹ Usp. Anthony J. Kelly – Francis J. Moloney, *Experiencing God*, Paulist Press, New Jersey, 2003., 43. Rudolf Schnackenburg, *Das Johannesevangelium 1-4*, 227, zaključuje da evanđelist u 1,6 svečano i sa strahopoštovanjem uvodi pojavu Ivana Krstitelja.

¹² Christoph G. Müller, *Der Zeuge und das Licht. Joh 1,1-4,3 und das Darstellungsprinzip der σύγκρισις*, 486, bilj. 42, zamjećuje značajnu podudarnost u jezičnoj konstrukciji i teološkom značenju između ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός (1,7) i ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ (18,37).

Što se tiče sadržaja svjedočenja, Krstitelj je ponajprije svjedok činjenice da je Logos ušao u našu povijest kako bi *prebivao među nama* (1,14).¹³ S obzirom na problematičan odnos *tame* prema *svjetlu* (1,5), kako god shvatili rečenicu ἡ σκοτία αὐτὸ (τὸ φῶς) οὐ κατέλαβεν (1,5) – bilo u smislu *ne shvatiti, ne prihvatiti, ne nadvladati* ili *ne ovladati sa*¹⁴ – Krstitelj je predstavljen kao onaj koji je prema *svjetlu* otvoren i prihvatio ga je. Kako u Evanđelju *svjedočiti* označava zalaganje čitave osobe, koja postaje jamstvom i pologom onoga što svjedoči ili za koga svjedoči,¹⁵ Krstiteljev svjedočki lik prvi je primjer pobjede svjetla u nekom od ljudi.¹⁶

Krstiteljevo svjedočenje za *svjetlo* ima jasnu svrhu: ἵνα πάντες πιστεύσωσιν δι' αὐτοῦ, *da svi poujeruju po njemu* (1,7). Ako je kod Iv objekt vjere gotovo isključivo osoba Isusa Krista ili preciznije, činjenica da *Isus je Krist, Sin Božji* (20,31), glagol πιστεύω, *vjеровати*, u apsolutnom obliku, kao što je slučaj ovdje u 1,7, odnosi se upravo na takvu vjeru.¹⁷ Ovime evanđelist daje veoma visoku kvalifikaciju svrsi Krstiteljeva poslanja jer je ona definirana jednako kao i svrha Četvrtog evanđelja: ἵνα πιστεύ[σ]ητε ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, *da vjerujete: Isus je Krist, Sin Božji* (20,31).¹⁸ Onima koji ga prihvate, Krstiteljevo svjedočenje će omogućiti da počnu vjerovati.¹⁹

¹³ Usp. Anthony J. Kelly – Francis J. Moloney, *Experiencing God*, 43.

¹⁴ Navodeći ove četiri mogućnosti prijevoda, Reymond E. Brown, *The Gospel according to John I-XII*, 8, naglašava mogućnost da je izraz οὐ κατέλαβεν mijenjao značenje ukoliko su rr. 1.6-9 dodani Prologu kao naknadna interpolacija.

¹⁵ Usp. Mauro Orsatti, *Giovanni. Il vangelo "ad alta definizione"*, 38-39.

¹⁶ Herman Ridderbos, *Het Evangelie naar Johannes. Proeve van een theologische Exegese, I-II*, Uitgeversmaatschappij J. H. Kok, Kampen, 1987., 1992, engleski prijevod, *The Gospel of John. A Theological Commentary*, Eerdmans, Grand Rapids – Cambridge, 1997., 42, Krstiteljevu ulogu u konfliktu između svjetla i tame u 1,5 shvaća u forenzičkom smislu: Krstitelj, od Boga opunomoćeni govornik, jest onaj koji će posvjedočiti u prilog *svjetlu* i tako pokazati da *tama* nije imala pravo.

¹⁷ Usp. Enrico Ghezzi, *Come abbiamo ascoltato Giovanni*, 129, Rudolf Schnackenburg, *Das Johannesevangelium I-4*, 228.

¹⁸ Usp. Alain Marchadour, *I personaggi del Vangelo di Giovanni. Specchio per una cristologia narrativa*, str. 21, Christoph G. Müller, *Der Zeuge und das Licht. Joh 1,1-4,3 und das Darstellungsprinzip der σύγκρισις*, 486-487.

¹⁹ Max Zerwick – Mary Grosvenor, *A Grammatical Analysis of the Greek New Testament*, Editrice Pontificio Istituto Biblico, Roma, ⁵1996., 285, iznosi da se ovdje radi o inceptivnom aoristu tako da *poujerovati* u 1,7 zapravo znači *početi vjerovati*. Charles K. Barrett, *The Gospel according to St. John*, 171, na temelju činjenice da druga ἵνα rečenica u 1,7 (ἵνα πάντες πιστεύσωσιν δι' αὐτοῦ) ovisi o prvoj (ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός), zaključuje da vjera koju će pobuditi Krstiteljevo svjedočenje nije izravan plod svjedočenja, nego njime biva omogućena.

U 1,15 Krstitelj prvi put s *autosynkrisis* afirmira Kristovo prvenstvo.²⁰ Tu afirmaciju treba gledati u svezi sa svjedočenjem poukrsne crkvene zajednice u prethodnom retku (1,14) kojim ona ispovijeda: ἠθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, *vidjesmo slavu njegovu!*²¹ Približavanje Krstiteljeva svjedočenja svjedočanstvu ivanovske zajednice evanđelist je u grčkom jeziku naglasio time što je prvo prezentom ustvrdio da Krstitelj μαρτυρεῖ, *svjedoči*, a potom perfektom ističe κέκραγεν, *vikao je*. S obzirom da perfekt u grčkom jeziku označava prošlu radnju koja ima recentne učinke, evanđelist Krstiteljevu govoru u 1,15 daje oznaku vremenske podudarnosti s vremenom nastanka evanđelja i tako ga pridružuje svjedočanstvu svoje zajednice.²²

Ovime je evanđelist Krstitelju u Prologu dodijelio jedinstvenu poziciju i posebnu težinu:²³ on je prvi čovjek koji je imenovan i poslan od Boga da bi svjedočio i ljudima učinio povijesno prepoznatljivim *svjetlo istinsko koje... dođe na svijet* (1,9).²⁴

3. KRSTITELJEVO SVJEDOČENJE PRED ŽIDOVIMA (1,19-28)

Promatrajući tekst u 1,19-37, zamjećujemo da se sastoji od dvije scene: prva scena (1,19-28) usredotočena je na identitet Ivana Krstitelja koji se odbija priznati Kristom, a u drugoj (1,29-37) svjedoči da je Isus Jaganjac Božji koji oduzima grijehe i na kojemu počiva Duh Sveti.²⁵

Uzimajući u obzir da se nisu došli interesirati o Kristu, razgovor koji vodi jeruzalemsko izaslanstvo u 1,19-28 poprma elemente

---

²⁰ Christoph G. Müller, *Der Zeuge und das Licht. Joh 1,1-4,3 und das Darstellungsprinzip der σύγκρισις*, 489.

²¹ Usp. Herman Ridderbos, *The Gospel of John. A Theological Commentary*, 55, Alain Marchadour, *I personaggi del Vangelo di Giovanni. Specchio per una cristologia narrativa*, 23.

²² Usp. Rudolf Schnackenburg, *Das Johannesevangelium 1-4*, 249.

²³ Usp. Alain Marchadour, *I personaggi del Vangelo di Giovanni. Specchio per una cristologia narrativa*, 23.24.

²⁴ Usp. Daniel Rathnakara Sadananda, *The Johannine Exegesis of God*, BZNW 121, Berlin/New York, 2004., 186-187.

²⁵ Ovdje slijedimo podjelu koju donosi Warren Carter, *John. Storyteller, Interpreter, Evangelist*, Hendrickson Publishers, Peabody, 2006., 35, osim što on smatra da druga scena završava u 1,34, a mi je produžujemo na 1,37 gdje se Krstitelj posljednji put pojavljuje tijekom Iv 1.

istrage jer očituje da je predmet njihove pažnje upravo Krstitelj.²⁶ Odgovarajući na upite izaslanstva iz Jeruzalema, Krstitelj postaje prvi u Evanđelju koji rabi konstrukciju “ego eimi” govoreći ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ χριστός, *ja nisam Krist* (1,20).²⁷ Naglašeno nijekanje kasnijim ponavljanjem izraza ὡμολόγησεν, *prizna - ja nisam Krist*,²⁸ upućuje na zaključak da je postojalo očekivanje kako će se predstaviti kao Krist. U 1,19-21 on se tri puta, sve kraćim odgovorima, negativno izražava o svom identitetu, želeći ukloniti svaku mogućnost da ga se zamijeni za Krista ili Iliju ili nekog od proroka, koji su se prema očekivanju trebali pojaviti neposredno prije Krista (usp. 6,14).²⁹ Na pitanje *što veli sam za sebe* (1,22), Krstitelj navodi Iz 40,3 i daje do znanja kako je u stanju na jedinstven način čitati SZ i prepoznati božanski identitet naznačen terminom *Gospodin*.³⁰

Krstiteljeva svijest o vlastitom identitetu naglašena je i odgovorom na pitanje farizeja zašto krsti (1,24-25). Razlikujući sebe od *Onoga koji stoji među njima*, ali *koga ne poznaju* (1,26-27), Krstitelj sebe označava kao onog koji *krsti vodom* i time daje naslutiti da postoji drugačije krštenje, čija je snaga razmjerna superiornosti *onoga koji za njim dolazi a kojemu on nije dostojan odriješiti remenje na obući* (1,27).³¹ I ovdje, iako upitan o sebi, Krstitelj ne zadržava pažnju na sebi, nego odmah prelazi na svjedočanstvo o Isusu.

²⁶ Usp. Warren Carter, *isto*, 35; on smatra kako ovakav stav jeruzalemskog izaslanstva daje naslutiti da je Krstitelj predstavljao određenu ugrozu za njihov položaj.

²⁷ Usp. Christoph G. Müller, *Der Zeuge und das Licht. Joh 1,1-4,3 und das Darstellungsprinzip der σύγκρισις*, 491, koji i u ovom Krstiteljevom iskazu vidi izraz njegova samoshvaćanja, tj. njegova *autosynkrisis*.

²⁸ Usp. David Wenham, *A Historical View of John's Gospel*, u: Themelios 23.2 (1998), 5-21, ovdje 14.

²⁹ René Kieffer, *John*, u: J. Barton – J. Muddiman, ur., *The Oxford Bible Commentary*, Oxford University Press, London, 2001., 960-1000, ovdje 963, zapaža da Krstitelj namjerno na sebe ne primjenjuje Mal 3,1 jer se u Četvrtom evanđelju Isus identificira s prorokom Ilijom.

³⁰ Usp. Alain Marchadour, *I personaggi del Vangelo di Giovanni. Specchio per una cristologia narrativa*, 25.

³¹ Usp. René Kieffer, *John*, 964; on ovaj Krstiteljev iskaz smatra svjedočanstvom koje je za sada uopćeno, a konkretizirat će se u dva navrata: svjedočeći o Isusu da je *Jaganjac Božji* (1,29-31) i da je *na Isusa sišao Duh*, tj. da je *Onaj koji krsti Duhom Svetim* (1,32-34).

4. KRSTITELJEVO JAVNO DJELOVANJE U 1,29-37

U 1,29-34 evanđelist predstavlja susret Isusa i Krstitelja, ali ne spominje Isusovo krštenje i prisutnost drugih ljudi. Želi na sceni ostaviti samo Krstitelja i Isusa i time naznačiti njihovu bliskost.³² Nju potvrđuju Krstiteljevi učenici, koji će poslije Isusa nazvati *onaj koji je bio s tobom* (3,26). Ta će bliskost biti dodatno istaknuta pomoću nekoliko elemenata Krstiteljeva svjedočenja.

Nije jasno je li izraz *Jaganjac Božji koji odnosi grijeh svijeta* (1,29) u Krstiteljevim ustima trebao značiti prizivanje motiva trpećeg Sluge Jahvina iz Iz 52-53, pashalnog janjeta iz Izl 12 ili žrtvu Abrahamova jedinorođenca (Post 22) ili možda sve njih skupa, uz dodatak *janjeta* iz Knjige Otkrivenja.³³ Dok ovime evanđelist Krstitelju u usta stavlja još jedan izričaj *autosynkrisis* – jer upravo on izriče odlučujuću kvalifikaciju *Onoga koji dolazi* (1,15.27), ističući na nedvosmislen način njegovu neusporedivu spasenjsku ulogu³⁴ – dodatno se učvršćuje evanđelistova poruka da Krstitelj dobro poznaje duboke implikacije Isusova poslanja. Ako će Isusov govor u 3,16 čitatelja uzeti i podići do u perspektivu vječnoga, u “krilo Očevu da bi mu otkrio božansku inicijativu i svrhu predanja Jedinorođenca”,³⁵ već u 1,29.36 anticipira je Krstitelj.

Liniju Krstiteljeva uvida u Isusov identitet narator u 1,32-33 nastavlja konstruirati njegovim opažanjem Duha koji silazi na Isusa, čime ga svome čitatelju predstavlja kao onog koji je već prije Isusova javnog očitovanja Izraelu imao jasan pojam njegova božanskog identiteta.³⁶ Svoj maksimum Krstiteljevi iskazi dosežu u

---

³² Usp. Alain Marchadour, *I personaggi del Vangelo di Giovanni. Specchio per una cristologia narrativa*, 26-27.

³³ Usp. Rudolf Schnackenburg, *Die Person Jesu Christi im Spiegel der vier Evangelien*, Herder, Freiburg im Breisgau, 1993., hrv. prijevod, *Osoba Isusa Krista u četiri evanđelja*, KS, Zagreb, 1997., 272-276, i Merrill C. Tenney, u: *Topics from the Gospel of John Part III: The Meaning of “Witness” in John*, *Bibliotheca Sacra* 132 (1975), 229-241, ovdje 230-231.

³⁴ Christoph G. Müller, *Der Zeuge und das Licht. Joh 1,1-4,3 und das Darstellungsprinzip der σύγκρισις*, 491, to ovako opisuje: Mit dieser metaphorischen Prädikation bringt Johannes der Täufer eine für das Johannesevangelium ganz entscheidende Charakterisierung des Wirkens Jesu zur Sprache. Hier “wird unmißverständlich zum Ausdruck gebracht, wem die soteriologische Funktion zukommt”: Jesus, nicht Johannes dem Täufer.

³⁵ Usp. Mark W. G. Stibbe, *John*, T&T Clark, London, 1993., 57-58.

³⁶ Usp. Alberto Casalegno, *Perché contemplino la mia gloria (Gv 17,24). Introduzione alla teologia del Vangelo di Giovanni*, Edizioni San Paolo, Cinisello Balsamo, 2006., 163, Alain Marchadour, *I personaggi del Vangelo di Giovanni. Specchio per una cristologia narrativa*, 26.

trenutku kada Isusa proglašava *Sinom Božjim* (1,34).³⁷ Ovaj važan moment, koji je u sinoptičkim evanđeljima pridržan *glasu s neba* (usp. Mt 3,17; Mk 1,11; Lk 3,22), kod Iv preuzima Krstitelj.³⁸

Iskustvo uvida u Isusov identitet koje mu je dodijelio Gospodin, on svjedoči svojim učenicima koji prelaze k Isusu (1,35-39). U tom trenutku Krstiteljevo svjedočanstvo pred Izraelom postiglo je svoj cilj.³⁹ Pošavši od Krstiteljeva svjedočanstva, novi učenici će postupno stjecati vlastito iskustvo Isusove osobe⁴⁰ i postajati svjedoci drugim ljudima koji će ući u krug Kristovih učenika (1,40-42.45-46). Time Krstiteljevo djelovanje poprima snažnu eklesiološku konotaciju jer su njegovo svjedočenje i njegovi učenici ugrađeni u temelje crkvene zajednice. Formiranjem ovog lančanog niza svjedočenja u određenoj mjeri ostvaruje se tvrdnja da će po Krstitelju *svi vjerovati* (usp. 1,7).

5. NARATIVNE INDIKACIJE U IV 3,1-21

U narativnom smislu, treće poglavlje Evanđelja po Ivanu nudi nam nekoliko dragocjenih indikacija koje mogu pridonijeti boljem shvaćanju naše teme.

Isusov susret s Nikodemom slijedi nakon važnih događaja koje donosi Iv 2 i s tim je poglavljem usko vezan. Čudo u Kani Galilejskoj (2,1-11) svojim simboličkim nabojem predstavlja Isusa kao onog

³⁷ Za iscrpnu prezentaciju dvojbi između tekstualnih varijanti *ὁ υἱὸς ὁ ἀγαπητός* i *ὁ ἐκλεκτός* usp. Craig Keener, *The Gospel of John*, I, 464-465, Ulrich Wilckens, *Das Evangelium nach Johannes*, Vandenhoeck&Ruprecht, Göttingen, 1998., ²2000., tal. prijev., *Il vangelo secondo Giovanni*, Paideia Editrice, Brescia, 2002., 62-63. Rudolf Schnackenburg, *Das Johannesevangelium 1-4*, 305, zaključuje da, bez obzira na izbor varijante, u Krstiteljevu svjedočanstvu svakako odzvanja *glas s neba* (usp. Mk 1,11; Mt 3,17; Lk 9,35).

³⁸ Indikativno je da se na ovo Ivanovo odstupanje od sinoptičkih izvještaja ne osvrću i ne valoriziraju ga komentatori koji govore o navodnom umanjivanju važnosti Ivana Krstitelja, npr. Reymond E. Brown, *The Gospel according to John I-XII*, 66-67, Rudolf Schnackenburg, *Das Johannesevangelium 1-4*, 305. Charles K. Barrett, *The Gospel according to St. John*, 170-171.178, bilježi ovaj detalj, ali ga ne komentira.

³⁹ Usp. Pheme Perkins, *The Gospel according to John*, u: R. E. Brown – J. A. Fitzmyer – R. E. Murphy, ed., *The New Jerome Biblical Commentary*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1990., 942-985, ovdje 952-953.

⁴⁰ Za dvojicu Krstiteljevih učenika Isus je isprva samo *učitelj* (1,38), ali nakon boravka s Njim prvog dana (1,39) u 1,41 postaje *Krist*, a za Natanaela on je i *Sin Božji, Kralj Izraelov* (1,49); Krstitelj za svoje učenike i dalje ostaje samo *učitelj* (3,26).

koji otvara mesijansku gozbu najavljenju u Iz 25,6 (usp. 54,4-8).⁴¹ Ovaj je događaj imao objaviteljski karakter tako da prisutni učenici *povjerovali* u Isusa (2,11).⁴² Dok simbolički prosvjeduje protiv profanacije Hrama (2,13-22), Isus se proglašava novim mjestom Božje prisutnosti u svom narodu, kako je svjedočio Krstitelj (usp. 1,34).⁴³ Time Iv 2 predstavlja Isusovu osobu i djelovanje kao onog koji ispunjava starozavjetna mesijanska obećanja i nadomješta tadašnji židovski kult.⁴⁴

Načinom na koji uvodi na scenu Nikodema, narator ga povezuje s ljudima o kojima govori u 2,25 i kojima se *Isus nije povjeravao jer ih je sve dobro poznao* (2,24).⁴⁵ Njemu, koji predstavlja vjerske vlasti i utjelovljuje esenciju židovstva onog vremena,⁴⁶ Isus izlaže principe vječnog života i svjedoči o duhovnim stvarnostima koje su dio njegova osobnog iskustva (usp. 3,11; 8,38). Međutim, Nikodem ne uspijeva ući u dinamizam vjere: glagol *vjerovati* u Iv 3,1-18 ne dovodi se u vezu s Nikodemom, nego on ostaje izjednačen s mnogima koji *povjerovali* samo zbog znamenja (usp. 2,23-25).⁴⁷ Iako je u početku bio predstavljen kao iskren tražitelj istine⁴⁸ i izražavao uvjerenje da Isus djeluje pod Božjim vodstvom (3,2), ipak ne uspijeva prionuti uz Isusov nauk o kraljevstvu Božjem koji u potpunosti odstupa od tradicionalnih židovskih očekivanja.⁴⁹

---

⁴¹ Usp. Mark W. G. Stibbe, *John*, 43.45-46, Warren Carter, *John. Storyteller, Interpreter, Evangelist*, 35.

⁴² Usp. Rudolf Schnackenburg, *Das Johannesevangelium 1-4*, 340.

⁴³ Usp. Herman Ridderbos, *The Gospel of John. A Theological Commentary*, 120-121, Warren Carter, *John. Storyteller, Interpreter, Evangelist*, 36.

⁴⁴ Usp. Raymond E. Brown, *Introduction to the New Testament*, Doubleday, New York, 1997., 340-342.

⁴⁵ Darko Tepert, *Glagol "vjerovati" u Iv 3,1-21*, u: Mario Cifrak, OFM, ur., *O kraljevstvu nebeskom – novo i staro*, Zbornik u čast Bonaventure Dude, KS, Zagreb, 2001., 157-177, ovdje 165, smatra da već odrednica ἄνθρωπος, *čovjek*, kojom je predstavljen kao jedan od farizeja (3,1), Nikodema dovodi u vezu s ljudima iz 2,23-25 koji se Isusu nisu otvorili vjerom. Uz to, Tepert smatra da prilog νυκτός, *noću* (3,2) osim što ima vremensku konotaciju Nikodemova dolaska Isusu, može biti i izraz Ivanova dualizma zbog kojeg bi Nikodem bio predstavljen kao model suprotan Samarijanki koju Isus susreće oko podneva (4,6) i koja na kraju perikope biva osvijetljena vjerom (4,41.42) (165), usp. također Warren Carter, *John. Storyteller, Interpreter, Evangelist*, 37.

⁴⁶ Usp. Roger Hahn, *John 3:1-4:3*, <http://www.cresourcei.org/biblestudy/bbjohn4.html>, Mark W. G. Stibbe, *John*, 54.

⁴⁷ Usp. Darko Tepert, *Glagol "vjerovati" u Iv 3,1-21*, 176.

⁴⁸ Prema Mark W. G. Stibbe, *John*, 54, sintagma ἐρχομαι πρὸς τὸν Ἰησοῦν znači biti na istinskom putu potrage za vjerom.

⁴⁹ Usp. Roger Hahn, "John 3: 1-4:3", <http://www.cresourcei.org/biblestudy/bbjohn4.html>.

Premda će kasnije učiniti napor u produbljenju svojega stava prema Isusu (7,45-53) te postati njegov pravi štovatelj (usp. 19,39), ova etapa u razvoju njegove vjere od iznimne je važnosti ukoliko kao ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσραήλ, *učitelj u Izraelu* (3,10) utjelovljuje neshvaćanje kojim će službeno židovstvo⁵⁰ reagirati na novinu objave koja im se otvorila u Isusu Kristu.

Čitatelju se, nakon izvještaja o Krstiteljevu svjedočenju i prelasku njegovih dvojice učenika Isusu u 1,19-51, neizbježno nameće dojam lakoće kojom je Krstitelj svjedočio, a njegovi učenici prihvaćali njegovu objavu o Isusu, dok u Nikodemovu slučaju izbija u prvi plan sva složenost problema vjere. Time Krstitelj lik biva dodatno podvučen kao onaj koji stoji na početku lanca svjedočenja u koji se sukcesivno uključuju njegovi učenici nakon što su prišli k Isusu. Za razliku od Nikodemova neshvaćanja govora o Duhu (3,5-10), čitatelj može potpunije valorizirati Krstiteljevo *promatranje Duha* koji je počinio na Isusu (1,32).

6. KRSTITELJEVO POSLJEDNJE SVJEDOČANSTVO NJEGOVIM UČENICIMA (3,22-30)

Dolazeći do sljedećeg narativnog odsjeka, koji počinje u 3,22, susrećemo nekoliko problema prema kojima se trebamo odrediti. Prvo se tiče omeđenja cjeline koja počinje u 3,22. Smatramo da redak 3,22 uvodi dovoljno jasnu promjenu scene u odnosu na prethodni tekst da bi se mogao smatrati početkom nove cjeline.⁵¹ Drugi problem odnosi se na razgraničenje teksta koji se smatra Krstiteljevim monologom. Neki istraživači drže da završava u 3,30,⁵²

⁵⁰ Na temelju 7,50 može se zaključiti da je Nikodem bio član Sinedrija.

⁵¹ Tobias Nicklas, *Literarkritik und Leserrezeption. Ein Beitrag zur Methodendiskussion am Beispiel Joh 3,22-4,3*, 180, smatra da 3,22 pomoću naznake *μετὰ ταῦτα*, promjene mjesta (radnja se u 2,13-3,21 odvijala u Jeruzalemu, a u 3,22 premješta se u Judeju) i ponovnog pojavka Isusovih učenika (koji su bili odsutni od 2,12) označava početak nove cjeline.

⁵² Usp. Reymond E. Brown, *The Gospel according to John I-XII*, 159-160, Valerio Mannucci, *Giovanni il Vangelo narrante*, EDB, Bologna, 1993., 190; Leon Morris, *The Gospel According to John*, Eerdmans, Grand Rapids, 1973., hrv. prijev., *Evangelje po Ivanu: uvod i komentar*, Logos, Daruvar, 1997., 211; Charles H. Talbert, *Reading John: A Literary and Theological Commentary on the Fourth Gospel and the Johannine Epistles*, Smyth&Helwys Publishing, Macon, 2005., 111; Rudolf Schnackenburg, *Johannesevangelium 1-4*, 396.

a neki da se proteže do 3,36.⁵³ Mi ćemo se prikloniti prvoj opciji i analizirati cjelinu koju čine redci 3,22-30.

U tom odsjeku Ivan Krstitelj se pojavljuje u sceni koja je uokvirena opisom krštenja. Usporedno prikazivanje Isusovog (3,22) i Krstiteljevog krštavanja (3,23) čitatelju doziva Krstiteljev navještaj onog *kojem nije dostojan odriješiti remenje na obući (3,27) i koji krsti Duhom Svetim (1,33)*. Ta usporednost predstavlja kontekst u kojem će buknuti rasprava Krstiteljevih učenika sa Židovom u 3,25,⁵⁴ zbog čega će svojega učitelja u 3,26 upitati o njegovu stavu prema evidentnom porastu broja Isusovih učenika (usp. Mk 1,45; 3,7).⁵⁵ Iako je sam Krstitelj višekratno proklamirao svoju subordiniranost Isusu (1,27.30.31-34), njegovi učenici Isusa doživljavaju kao suparnika i traže da se njihov učitelj odredi prema činjenici da Isus *krsti i svi hrle k njemu (3,26)*. Time očituju kako ne prihvaćaju činjenicu da napredak Isusova djelovanja zapravo potvrđuje svjedočanstvo njihova učitelja (usp. 1,27.32-34).⁵⁶ Njihov stav prema Isusu kvalificiran je ponajprije odrednicom prošlog vremena – on je za njih samo *onaj koji bijaše s Krstiteljem*⁵⁷ – što

---

⁵³ Usp. Giuseppe Ferraro, *La gioia di Christo*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2000., 24; Craig Keener, *The Gospel of John*, I, 581; Tobias Nicklas, *Literarkritik und Leserrezption. Ein Beitrag zur Methodendiskussion am Beispiel Joh 3,22-4,3*, 181; Herman Ridderbos, *The Gospel of John. A Theological Commentary*, 148; Darko Tepert, *Glagol "vjerovati" u Iv 3,1-21*, 169.

⁵⁴ Pošto je u 2,6 termin *ὁ καθαρισμός*, čišćenje upotrijebljen za tradicionalne židovske obrede, a ovdje se govori o Isusovom i Krstiteljevom krštavanju, Giuseppe Ferraro, *La gioia di Christo*, 23, zaključuje da je predmet prepirke odnos između židovskog čišćenja i pojedinog od navedenih krštenja. Mary Coloe, *Witness and Friend: Symbolism associated with John the Baptist*, u: Jörg Frey – Jan van der Watt – Ruben Zimmermann, ur., *Imagery in the Gospel of John: Terms, Forms, Themes and Theology of Figurative Language*, WUNT 200, Tübingen, 2006., 319-332, ovdje 321, smatra da iza pitanja o postu koje Krstiteljevi učenici postavljaju Isusu u Mt 9,14 također stoji pozadina rivaliteta što su ga osjećali u odnosu na Isusa i njegove učenike.

⁵⁵ Usp. Rudolf Schnackenburg, *Johannesevangelium 1-4*, 448-452, i Herman Ridderbos, *The Gospel of John. A Theological Commentary*, 143-144.

⁵⁶ Usp. Rudolf Schnackenburg, *isto*, 452. Suprotno mišljenje zastupa Charles K. Barrett, *The Gospel according to St. John*, 221, jer drži da riječi Krstiteljevih učenika ne treba uzeti kao izraz zabrinutosti, nego kao radosno opažanje da se proročanstvo njihova učitelja ispunjava. Iako je ovo sintaktički moguće, u semantičkom smislu je nelogično da njihov učitelj svjedoči o Isusu, a oni stoje daleko od Isusa i raduju se njegovu napretku, ali mu za razliku od prve dvojice učenika (usp. 1,35-39), ne prilaze.

⁵⁷ Christoph G. Müller, *Der Zeuge und das Licht. Joh 1,1-4,3 und das Darstellungsprinzip der σύγκρισις*, 492; Valerio Mannucci, *Giovanni il Vangelo*

jasno pokazuje da prema njemu nisu zauzeli osobni stav niti su mu se približili.⁵⁸

U prittjecanju masa k Isusu Krstitelj prepoznaje djelo Božje i potvrdu svojega svjedočenja.⁵⁹ Podsjećajući na činjenicu da je svjedočio za Isusa (3,26), Krstitelj ih u 3,28 poziva na prihvaćanje činjenice da su svjedoci njegova svjedočenja. Time ih konfrontira s njihovim odbijanjem da prihvate njegovo svjedočenje i tako otvara pitanje njihovog učeničkog identiteta jer sumnjaju u glavnu svrhu učiteljeva poslanja.

Uključimo li ovdje mogućnost koju zastupa R. E. Brown da je tekst 3,22-30 prvotno pripadao samom početku Četvrtog evanđelja i da je tek naknadno premješten u 3. poglavlje te da je redaktor adaptirao retke 3,26.28 kako bi odgovarali novom kontekstu,⁶⁰ tada proizlazi da ili ih nije dovoljno adaptirao (jer učenici ne razumiju zašto ljudi dolaze k Isusu, a čuli su u Iv 1 Krstiteljevo svjedočanstvo o njemu), ili je upravo spomenutom adaptacijom želio naglasiti otpor Ivanovih učenika u otvaranju prema Isusu. Teško je prihvatiti mogućnost da bi redaktor prigodom adaptiranja bio u toj mjeri površan da bi mu se potkrala tolika nelogičnost. Ako je Krstiteljevo djelovanje prikazao posvema kristocentričnim,⁶¹ onda je opravdano pretpostaviti da je pomno prikazivao i odnos Krstiteljevih učenika prema Isusu. Vjerojatnija je, dakle, mogućnost da je retke 3,26.28 namjerno oblikovao na postojeći način i da ih treba shvaćati u smislu koji smo gore naznačili.

Krstitelj stoga svojim učenicima upućuje svoje posljednje svjedočanstvo. Njegova smrt koju je narator u 3,24 naveo kao usputni nagovještaj, tom svjedočanstvu daje vrijednost duhovnog testamenta koji ga ovjerovljuje kao istinitog proroka.⁶²

---

narrante, 90, smatra da se Isus nekim Ivanovim učenicima činio poput Krstiteljeva imitatora.

⁵⁸ Usp. Herman Ridderbos, *The Gospel of John. A Theological Commentary*, 146.

⁵⁹ Usp. Rudolf Schnackenburg, *Johannesevangelium 1-4*, 452.

⁶⁰ Raymond E. Brown, *The Gospel according to John I-XII*, 153-155, smatra da je 3,22-30 prvotno bio smješten odmah iza 1,19-34, tj. da je izvorno opisivao sam početak odnosa između Krstitelja i Isusa te razvoj njihovih djelatnosti.

⁶¹ Mark W. G. Stibbe, *John*, 34, naglašava da je i prije monologa koji počinje u 3,27 Krstiteljev govor bio u potpunosti kristocentričan (1,23.26.27.29.34.36), što njega kao pouzdanog svjedoka označava potpuno orijentiranim na Krista.

⁶² Craig Keener, *The Gospel of John, I*, 577; Tobias Nicklas, *Literarkritik und Leserrezeption. Ein Beitrag zur Methodendiskussion am Beispiel Joh 3,22-4,3*, 184-185; Mark W. G. Stibbe, *isto*, 59.

Svoj odnos prema Isusu u 3,29 oslikava usporedbom s elementima alegorije, što je bilo uobičajeno u hebrejskom *mašal*: Isusa prikazuje *Zaručnikom*, na temelju starozavjetnog prikazivanja ženidbe između Boga i Izraela (usp. Hoš 1-2; Jr 2,2, Iz 61,10),⁶³ a sebe *Zaručnikovim prijateljem*, koji ima ulogu svjedoka ženidbe i brine se o njezinu tijeku.⁶⁴ Krstitelj usporedbom želi reći da Isus-*Zaručnik* okuplja svoju *zaručnicu*-Crkvu dok *stajanje Zaručnikova prijatelja* *uza nj* naglašava Krstiteljevu privrženost Isusu (usp. 1,35).⁶⁵ Ushićenost koju u njemu budi *Zaručnikov glas* s jedne strane prirodno pripada usporedbi o *Zaručniku* i *Zaručnikovu prijatelju*, a s druge otvara novu perspektivu jer u Četvrtom evanđelju postoji veza između *biti prijatelj Isusov* i *slušati njegov glas/njegovu riječ*.⁶⁶ Ta perspektiva dodatno je pojačana navođenjem radosti kao glavnog Krstiteljevog raspoloženja. Konstrukcija kojom Krstitelj govori o svojoj radosti χαρῆ χαίρει odgovara hebrejskom infinitivu apsolutnom, čime se izrazu daje posebna snaga i intenzitet.⁶⁷ Krstitelj uspon Isusova djelovanja prepoznaje kao ispunjenje svojega poslanja i zato *radost* u njemu doseže vrhunac.⁶⁸ Radost funkcionira kao očitovanje njegova moralnog integriteta u odnosu na vjeroispovjesne iskaze o Kristu koje je davao u 1,19-34, a i kao korektiv nekorektnom stavu njegovih učenika.

Evanđelist daje posebnu težinu Krstiteljevu govoru o radosti jer je kombinacija glagola πληρώω, *ispuniti*, s imenicom ἡ χαρά, *radost* karakteristična za Isusov govor o pouskrсноj radosti: ona je znak eshatološkog spasenjskog vremena, a odnosi se prije svega na vezu koju će učenici imati s Gospodinom (15,11; 16,20-24; 17,13;

---

⁶³ Usp. Reymond E. Brown, *The Gospel according to John I-XII*, 156; Rudolf Schnackenburg, *Johannesevangelium 1-4*, 453. Mary Coloe, *Witness and Friend: Symbolism associated with John the Baptist*, 321, opaža da i sinoptička evanđelja na Isusa primjenjuju sliku *Zaručnika* ondje gdje ga se uspoređuje s Ivanom Krstiteljem (Mk 2,18-20; Mt 9,14-15; Lk 5,33-35).

⁶⁴ Usp. Craig Keener, *The Gospel of John*, I, 579-580.

⁶⁵ Usp. Mark W. G. Stibbe, *John*, 59, Charles K. Barrett, *The Gospel according to St. John*, 223; on smatra da particip perfekta ἔστηκώς označava stav iščekivanja zvuka *Zaručnikova glasa*.

⁶⁶ Usp. Giuseppe Ferraro, *La gioia di Cristo*, 31, bilj. 30.

⁶⁷ Usp. Giuseppe Ferraro, *isto*, 30; Craig Keener, *The Gospel of John*, I, 580. Charles K. Barrett, *The Gospel according to St. John*, 223, zaključuje da se ovdje radi o imitiranju LXX.

⁶⁸ Usp. Herman Ridderbos, *The Gospel of John. A Theological Commentary*, 147.

20,20).⁶⁹ Time Krstiteljevo iskustvo poprima proleptičku narav, jer on je prva osoba u Evanđelju koja u Isusu doživljava puninu radosti.

Krstitelj svojim učenicima nudi i drugu, krajnju konsekvencu koju rastući Isusov uspjeh ima na njegov život i djelovanje: on se mora još više *umanjivati*, a Krist *rasti*. Kad kaže da se treba *umanjivati*, onda ne misli na svoj duhovni profil jer je od početka svjestan da je došao svjedočiti (1,34) za onog pred kojim je konstantno nedostojan (1,27), nego se odnosi na intenzitet njegova djelovanja.⁷⁰ U krajnjoj liniji, govor o *umanjivanju*, jer je izrečen u ozračju radosti nad činjenicom što *svi idu za Isusom* (3,27), njegovi učenici trebaju shvatiti kao poziv da i oni prijeđu k Isusu (usp. 1,35-37).⁷¹ Krstitelj Isusovo napredovanje doživljava toliko intimiziranim, svojim, da mu vlastito umanjivanje neće narušiti radost.⁷² Upravo dosljedno podlaganje Isusu pokazuje istinsku veličinu njegove osobe i službe koju je vršio.⁷³

7. OSVRT NA TEZE O "UMANJIVANJU" I "KRISTIJANIZACIJI" KRSTITELJA

7.1. Dimenzioniranje veličine Krstiteljeva lika

Kad bi se sa sigurnošću moglo utvrditi postojanje polemike Ivanove zajednice sa Krstiteljevim štovateljima koji su ga smatrali Mesijom iz još nekih izvora osim Četvrtog evanđelja, i tada bi ovakav pristup liku Ivana Krstitelja zahtijevao znatno diferenciraniji pristup. Činjenica je, pak, da ne postoje sigurna svjedočanstva o ponašanju skupine Krstiteljevih učenika u odnosu

⁶⁹ Usp. Charles K. Barrett, *The Gospel according to St. John*, 223, Craig Keener, *The Gospel of John*, I, 580, Christoph G. Müller, *Der Zeuge und das Licht. Joh 1,1-4,3 und das Darstellungsprinzip der σύγκρισις*, 504, bilj. 130, i Mark W. G. Stibbe, *John*, 60.

⁷⁰ Rudolf Schnackenburg, *Johannesevangelium 1-4*, 454, smatra da se *rasti* i *umanjivati* ne odnosi na broj pristaša koje Isus i Ivan imaju nego se odnosi na snagu i utjecaj koji proizlaze iz njihovih djelovanja.

⁷¹ Raymond E. Brown, *The Gospel according to John I-XII*, 156, retke 3,30 smatra posljednjim Krstiteljevim riječima u Evanđelju kojima se evanđelist vjerojatno poslužio kako bi polemizirao s pripadnicima sekte Ivana Krstitelja u vrijeme nastanka Evanđelja.

⁷² Giuseppe Ferraro, *La gioia di Cristo*, 30, ističe kako Krstitelj, radujući se okupljanju ljudi oko Isusa, očituje da svoju službu doživljava neodvojivom i upućenom na Isusovu.

⁷³ Tobias Nicklas, *Literarkritik und Leserrezption. Ein Beitrag zur Methodendiskussion am Beispiel Joh 3,22-4,3*, 188.

na Isusov lik i djelo spasenja u doba nastanka Evanđelja, a ni ona kasnija (npr. Pseudo-Klementova *Recognitiones*) nisu jednodušna u svim rukopisima upravo u odlomcima gdje se govori o Krstitelju ili eventualnoj povezanosti njegovih kasnijih sljedbenika s gnosticizmom.⁷⁴ Pokušaj da se postojanje Krstiteljeva *autosynkrisis* (usp. 1,15; 1,26-27.29.30.33; 3,29-30) konfrontira s činjenicom nepostojanja nečeg sličnog kod npr. *ljubljenog učenika*,⁷⁵ također je nedovoljno utemeljen jer je pozicija *ljubljenog učenika*, koji je bio Isusov sljedbenik, isključivala mogućnost rivalstva s Učiteljem.

S obzirom na činjenicu da je većinu izreka kojima sebe uspoređuje s Isusom Krstitelj izrekao u Iv 1 i uputio predstavnicima židovskih vjerskih vođa (1,26-27.29.30.33), njegov govor u 1,19-34 prije svega treba promatrati u tom kontekstu. Krstiteljeva pojava privukla je *cijelu Judeju i jordansku okolicu* (Mt 3,5; usp. Mk 1,5). Njegovo poslanje je od samog početka bilo u funkciji očitovanja Mesije (usp. Iv 1,33) i stoga je veoma vjerojatno tema Mesijina pojavljivanja snažno obilježavala njegove nastupe.⁷⁶ Kako je u ono vrijeme u Izraelu postojao velik broj samozvanih mesija,⁷⁷ nije ni najmanje neobično što su religiozne vlasti željele čuti Krstiteljevo očitovanje o tome smatra li i on sebe mesijom.⁷⁸

S druge strane, nesumnjivo je da je evanđelist u polemici sa židovstvom posegnuo za likom i djelom Ivana Krstitelja. Na temelju enormnog ugleda koji je uživao u židovskom narodu,⁷⁹ a i u apostolskoj Crkvi (usp. Dj 1,22; 10,37), evanđelist ga u polemici sa židovstvom⁸⁰ koncem 1. st. stavlja za svjedoka Isusova

---

⁷⁴ Usp. Reymond E. Brown, *The Gospel according to John I-XII*, LXVII-LXVIII.

⁷⁵ Usp. Craig Keener, *The Gospel of John*, I, 389.

⁷⁶ Usp. Paul W. Hollenbach, *John the Baptist*, u: David N. Freedman, (ur.), *Anchor Bible Dictionary*, III, Doubleday, New York – London – Toronto – Sydney – Auckland, 1992., 887-899, ovdje 895-896.

⁷⁷ Dok je Izrael u tom razdoblju očekivao pojavu velikog proroka (usp. 6,14), mnogi su se pojedinci samoprolašavali Mesijama, usp. Savas Agourides, *The Birth of Jesus and the Herodian Dynasty: An Understanding of Matthew*, Chapter 2, *The Greek Orthodox Theological Review* 37 (1992), 135-146.

⁷⁸ Herman Ridderbos, *The Gospel of John. A Theological Commentary*, 64, smatra kako upravo Krstiteljevo emfatično i ponovljeno *ja nisam* otkriva da je posrijedi bilo pitanje o Mesiji koji ima doći.

⁷⁹ Usp. Alberto Casalegno, *Perché contemplino la mia gloria (Gv 17,24). Introduzione alla teologia del Vangelo di Giovanni*, 152, i Paul W. Hollenbach, *John the Baptist*, 888-889.

⁸⁰ Prema: Robert Kysar, *The Gospel of John*, u: David N. Freedman, ur., *Anchor Bible Dictionary*, III, Doubleday, New York – London – Toronto – Sydney –

identiteta (5,19-40).⁸¹ Ovaj tekst, koji je crkvenoj zajednici služio u apologetske svrhe, Ivanovo svjedočanstvo stavlja uz bok najvećim autoritetima: djelima koja čini, Ocu i Pismu.⁸² Njegovo značenje je toliko da ga Isus u 5,33 kvalificira istom sintagmom μεμαρτύρηκεν τῆ ἀληθείᾳ kojom kvalificira i svoje svjedočenje pred Pilatom u 18,37 (ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῆ ἀληθείᾳ, usp. Mk 11,27-33).⁸³

Židovstvu koje je sve više naglasak stavljalo na studij Pisma smatrajući ga najboljim načinom pripremanja puta za dolazak Gospodnji (usp. 5,39-40), ivanovska zajednica pred oči stavlja Ivana Krstitelja – svjedoka prisutnosti *Svjetla* koje je došlo na svijet (1,6-10).⁸⁴ Neizrecivom misteriju utjelovljenja trebala je potvrda koja će posvjedočiti za Isusov identitet – da je on zaista *Sin Božji* (1,34).⁸⁵ Stoga Krstiteljevo svjedočanstvo u Četvrtom evanđelju ima snažan juridički prizvuk.⁸⁶ Ako u Evanđelju po Ivanu nema nikakva govora o samostalnom djelovanju Ivana Krstitelja kao što je to slučaj u sinoptika, jer niti propovijeda niti krštava, zbog iznimne važnosti koju evanđelist pridaje njegovu svjedočanstvu nikako se ne može zaključiti da je njegov položaj ovdje slabiji nego u sinoptičkim evanđeljima.⁸⁷

Auckland, 1992., 912-931, ovdje 918, ivanovska crkvena zajednica nalazila se u živoj polemici sa sinagomom oko pitanja Isusova božanstva.

⁸¹ Usp. Rudolf Schnackenburg, *Das Johannesevangelium 5-12*, HThKNT IV/2, Herder, Freiburg im Brisgau, 1971., 171-172.

⁸² Usp. Alberto Casalegno, *Perché contemplino la mia gloria (Gv 17,24). Introduzione alla teologia del Vangelo di Giovanni*, 151.

⁸³ Prema: Xavier Léon-Dufour, *Lecture de l'Évangile selon Jean, Tome II*, Éditions du Seuil, Paris, 1990., tal. prijevod, *Lettura del Vangelo secondo Giovanni, II*, Edizioni San Paolo, Cinisello Balsamo, 1992., 87, koji se ovdje poziva na Ćirila Aleksandrijskog, ova sintagma je ekvivalent za objavu Mesije u Izraelu. Usp. također Reymond E. Brown, *The Gospel according to John I-XII*, 227.

⁸⁴ Salvatore A. Panimolle, *Lettura pastorale del Vangelo di Giovanni, I*, 68-69, smatra da je oblikovanju Krstiteljeva lika uvelike pridonijela antijudaistička polemika u vrijeme pisanja Evanđelja: dok su npr. kumranski monasi, kao i pravovjerni židovi, naglašavali da se put Gospodnji u pustinji pripravlja primarno proučavanjem Zakona, evanđelist želi naglasiti da se put Gospodnji pripravlja davanjem svjedočanstva *Svjetlu* (1,7s), kao što je činio Krstitelj.

⁸⁵ Usp. Merrill C. Tenney, *Topics from the Gospel of John Part III: The Meaning of "Witness" in John*, 229.

⁸⁶ Usp. Craig Keener, *The Gospel of John, I*, 392.

⁸⁷ Usp. Reymond E. Brown, *The Gospel according to John I-XII*, LXX.

7.2. Kristocentričnost Krstiteljeva lika

Za razliku od sinoptika koji naglašavaju etički, Iv konstantno naglašava kristološki aspekt Krstiteljeva života,⁸⁸ što njegovu svjedočenju daje ekleziološku dimenziju. Njegovo svjedočenje podudara se s Isusovim (1,7; usp. 18,37) te sa svjedočanstvom evanđelista (usp. 20,31) i stoga je stavljeno uz bok onom pouskrsne zajednice (usp. 1,14-15).⁸⁹ Krstiteljevo svjedočenje bilo je povod da dvojica njegovih učenika prijeđu k Isusu i time je ugrađeno u same temelje Crkve. Kristološki motiviranu radost koja se u njemu ispunila (3,29), Isus će poslije staviti pred svoje učenike kao eshatološko obećanje (15,11; 16,20-24; 17,13), čije će prvine doživjeti tek kao dio pouskrsnog iskustva (usp. 20,20). Stoga je u ekleziološkom smislu "Krstitelj za evanđelista personifikacija idealnoga Kristovog svjedoka".⁹⁰

Na početku našeg istraživanja spomenuli smo tumačenje da je evanđelist posegnuo za kristološkim prilagođavanjem, tj. "kristijanizacijom" Krstitelja kako bi njegovim sljedbenicima (usp. Dj 19,1-4), koji nisu prihvaćali višu kristologiju i pneumatologiju ivanovske zajednice te su u obranu svog stava svojatali Krstiteljev lik, pred oči stavio istinski lik Ivana Krstitelja. No, ove pretpostavke predmetom su ozbiljnih kritika. Tako Reymond E. Brown, uz već prije spomenutu nesigurnost glede postojanja polemike s Krstiteljevim sljedbenicima, iznosi da su učenici spomenuti u Dj 19,1-4 mogli biti čak i Isusovi, s time što su otišli prije silaska Duha na dan Pedesetnice, a glavni argument koji dovodi u pitanje njihov navodni heretički stav, jest činjenica da se nisu opirali Pavlovu navješčaju cjelovitog kršćanskog nauka koji je uslijedio (Dj 19,4-6).⁹¹

Smatramo da postoje i unutarnji razlozi koji ne idu u prilog "kristijanizacije" Krstitelja. Da je zaista vladala velika nesnošljivost između dviju zajednica, onda bi bilo čudno da je u tom kontekstu "kristijanizacija" Krstitelja uopće bila moguća. Što bi na to rekla

---

⁸⁸ Usp. Alain Marchadour, *I personaggi del Vangelo di Giovanni. Specchio per una cristologia narrativa*, 31, i Craig Keener, *The Gospel of John, I*, 579.

⁸⁹ Usp. 4, bilj. 21.22.

⁹⁰ Alain Marchadour, *I personaggi del Vangelo di Giovanni. Specchio per una cristologia narrativa*, 31.

⁹¹ Usp. Raymond E. Brown, *The Gospel according to John I-XII, LXVII-LXVIII*. Herman Ridderbos, *The Gospel of John. A Theological Commentary*, 146, također smatra nedovoljno utemeljenim tumačenje o postojanju polemike između dviju zajednica.

sama kršćanska zajednica? Zašto bi njoj bilo potrebno da o Krstitelju koncem 1. st. govori ono što nije bilo pohranjeno u njezinoj memoriji, čime bi zapravo obmanjivala samu sebe? Zašto bi, dok zbog svoje istine trpi progone, o Krstitelju počela govoriti nešto što se do tada nije spominjalo i pred sebe stavila novu zadaću: osim Isusova božanstva braniti još i Krstiteljevu "kristijaniziranost"?

Osim toga, postojanje elemenata koji izlaze iz okvira jednostavne "kristijanizacije" Krstiteljeva lika, čak u toj mjeri da joj proturječe, sugerira da je ipak posrijedi bio drugačiji proces. U kontekstu eventualne polemike s Krstiteljevim sljedbenicima bilo bi krajnje nezgodno spominjati da je prve učenike Isus dobio iz redova učenika Ivana Krstitelja, to zahvaljujući upravo njemu (1,35-42). U slučaju polemike, svaka zajednica željela bi što solidnije izložiti korijene svoje utemeljenosti i stoga ivanovska zajednica ne bi bila u prednosti ako prizna da je nastala odvajanjem nekih učenika od Krstitelja i da je krug Krstiteljevih učenika stariji po vremenu nastanka od zajednice Isusovih učenika. Izvještaji o pozivu prvih učenika općenito se razlikuju od jednog do drugog evanđelista, a Ivanov se razlikuje od sinoptičkih (usp. Mk 1,16-20; Mt 4,18,-22; Lk 5,1-11), koje je, po svemu sudeći, poznavao.⁹² Stoga bi bilo veoma neobično da evanđelist u 1,35-39 proizvoljno dodaje podatak o ulozi Krstitelja i njegovih učenika u nastanku Crkve. No činjenica je da izvještaji o pozivu prvih učenika ipak nisu proturječni, nego donose podatke koji su međusobno komplementarni,⁹³ što ukazuje na to da su evanđelisti najvjerojatnije slijedili predaje koje su naglašavale različite aspekte pojedinih događaja. Tako nukleus ovog teksta možemo tražiti u tradicijama o ulasku među Isusove učenike onih koji će kasnije postali najugledniji članovi zajednice.⁹⁴ U ovom tekstu zapravo leži potvrda u NZ-u općeprihvaćene datosti, ali historiografski obrazložene jedino ovdje, da apostolska tradicija o Isusu Kristu svoje početke ima u javnom djelovanju Ivana Krstitelja (usp. Dj 1,21.22; 10,37.39; 13,24.26), a sam Krstitelj

⁹² Usp. Charles K. Barrett, *The Gospel according to St. John*, 179.

⁹³ Rudolf Schnackenburg, *Das Johannesevangelium 1-4*, 307, smatra da je Ivanov izvještaj kompatibilan sa sinoptičkim izvještajima jer potonji podrazumijevaju određeno poznanstvo učenika s Isusom (što bi se ostvarilo u skladu s Ivanovim izvještajem), dok Ivanov izvještaj ne isključuje kasniji događaj poziva prvih učenika, kako ga prenose Mk 1,16-20; Mt 4,18-22.

⁹⁴ Charles K. Barrett, *The Gospel according to St. John*, 179, ih naziva "legendama" i drži veoma vjerojatnim da reflektiraju situaciju crkvene zajednice i u poukrsnom periodu.

se predstavlja kao permanentna polazna točka vjere i formiranja buduće crkvene zajednice.⁹⁵

Negativan učinak bio bi dodatno pojačan spominjanjem da je Isus ἦν μετὰ σοῦ, *bio s tobom (Krstiteljem)*, s onu stranu Jordana (3,26), jer sintagma upućuje na to da je čak i Isus bio Krstiteljev učenik.⁹⁶ Upravo bi to išlo na ruku Krstiteljevim sljedbenicima jer bi u tom slučaju dobili priznanje ivanovske zajednice da su i Isus i prvi krug učenika oko njega potekli od Ivana Krstitelja. Iako je mogao o Isusovu napretku govoriti i bez spominjanja ove sintagme ili na neki drugi način evocirati njegovu povezanost s Krstiteljem, evanđelist ne izbjegava upotrijebiti je. Ako u vrijeme navodne polemike spominje ono što će ići na ruku suparnicima i čime su se služili,⁹⁷ onda je za to morao imati važan razlog. Da je ivanovska zajednica to smatrala izmišljenim podatkom, vjerojatno se na nj ne bi ni obazirala. Činjenica da je uvršten u Evanđelje i da nije osporen, govori u prilog tome da je Ivanova zajednica i sama baštinila tu predaju, da je nije željela zatajiti, nego da je željela reflektirati nad njom i uklopiti je u širi sklop.

Podatak da je Isus krstio usporedo s Ivanom (3,22-23) mogao bi biti shvaćen kao dokaz da je Isus imitirao Ivana Krstitelja te bi kao takav bio opasan argument u kontekstu polemike s Krstiteljevim sljedbenicima u vrijeme nastajanja Evanđelja.⁹⁸ Razlog više za njegovo izostavljanje jest činjenica da je Isus ionako ubrzo prestao s tom aktivnošću pa je ona mogla pripadati samo inicijalnoj fazi koja je trebala služiti kao priprema za njegovo djelovanje.⁹⁹ Jedini razlog zbog kojeg bi u kontekstu eventualne polemike s Krstiteljevim

---

⁹⁵ Usp. Herman Ridderbos, *The Gospel of John. A Theological Commentary*, 61.79; on zaključuje da evanđelist ove retnke ne upućuje svojoj zajednici kao prvu informaciju, nego kao produbljenje njima već poznatih činjenica o Isusu Kristu (62).

⁹⁶ Prema: Alberto Casalegno, *Perché contemplino la mia gloria (Gv 17,24). Introduzione alla teologia del Vangelo di Giovanni*, 49, ova izjava sugerira da je Isus pripadao skupini Krstiteljevih učenika, jer ista sintagma u 15,27 podrazumijeva uključenje u Isusovu skupinu učenika (usp. također Mk 3,14; Lk 22,28). I Craig Keener, *The Gospel of John, I*, 578, drži da se Isus isprva kretao u krugu Krstiteljevih učenika.

⁹⁷ David Wenham, *A Historical View of John's Gospel*, 14, smatra da je upravo to bila jedna od tvrdnji na temelju koje su Krstiteljevi sljedbenici učvršćivali svoju poziciju.

⁹⁸ Usp. Raymond E. Brown, *The Gospel according to John, I-XII*, 155.

⁹⁹ Herman Ridderbos, *The Gospel of John. A Theological Commentary*, 143-144.

sljedbenicima ovaj podatak bio uvršten u tekst Evanđelja, jest činjenica da se temelji na nekoj staroj tradiciji.¹⁰⁰

Ako je evanđelist navodio gore spominjane podatke, a za njih nije imao dovoljnog utemeljenja u crkvenoj predaji, "kristijanizacijom" bi s jedne strane pokušavao pojačati poziciju svoje zajednice, ali bi je istodobno slabio, otvarajući nova pitanja na koja nema utemeljene odgovore. Posrijedi bi bila dva međusobno kontradiktorna procesa, što je teško prihvatiti.

Stoga držimo da ovdje, čak ako se i radilo o polemici, nije bila posrijedi jednostavna "kristijanizacija", nego proces u kojem evanđelist, kao reprezentant svoje crkvene zajednice, nastoji u novom svjetlu iznijeti predaje kojima zajednica raspolaže kako bi pružio platformu za njezino samoshvaćanje koncem 1. st. Ako je za potrebe polemike s Židovima koji su osporavali Isusovo božanstvo ivanovska zajednica koristila lik Ivana Krstitelja kao *svjedoka po kojem će svi vjerovati* (1,7), u slučaju nastanka polemike i s Krstiteljevim sljedbenicima, evanđelist bi imao potrebu kasnijim naraštajima svoje zajednice objasniti zašto zajednica čuva predaju o uskoj vezi Isusa i njegovih prvih učenika s Krstiteljem (usp. 1,35-42) i kakva je ta veza bila.

Izvor predaje, na temelju koje evanđelist detaljizira Krstiteljev odnos prema Isusu i predstavlja ga svojoj zajednici kao idealnog svjedoka, treba tražiti u krugovima bivših Krstiteljevih učenika koji su postali članovima Crkve. Upravo je jedan od motiva za reelaboraciju Krstiteljeva lika morala biti i prisutnost učenika koji su Crkvi prišli iz krugova učenika Ivana Krstitelja. Oni bi, ako se doista koncem 1. st. odigravala polemika s Krstiteljevim sljedbenicima, sigurno željeli artikulirati svoje iskustvo s Krstiteljem i ugraditi ga među glavne tradicije ivanovske crkvene zajednice.¹⁰¹ No u isto vrijeme treba imati na umu da sadržaj ivanovske predaje

¹⁰⁰ Usp. Rudolf Schnackenburg, *Das Johannesevangelium 1-4*, 449; na temelju konkretnosti kojom je iznesen podatak da je Isus krstio i zbog nemogućnosti prepoznavanja bilo koje tendencije zbog koje je to učinjeno, on zaključuje da se teško može pomišljati na to da je izmišljen (448). Usp. također Raymond E. Brown, *The Gospel according to John, I-XII*, 155, Craig Keener, *The Gospel of John, I*, 578, i Pheme Perkins, *The Gospel according to John*, 956.

¹⁰¹ Ivan Dugandžić, *Osporavani Mesija – progonjena zajednica. Slika Ivanove zajednice potkraj prvoga kršćanskog stoljeća*, 658, navodi da Chr. Dietzfelbinger, *Das Evangelium nach Johannes* (Züricher Bibelkommentare), Theologischer Verlag, Zürich, 2001., 15, naslućuje "kako se značajan dio zajednice u početku sastojao od bivših Krstiteljevih sljedbenika (1,35s), koji su doduše i dalje priznavali dostojanstvo svoga učitelja, ali su bezuvjetno pridavali veće dostojanstvo Isusu" (1,6-8; 3,25-30).

sadržajem nije bio sasvim odvojen od sinoptičke, što je uzrokovano procesom njihove geneze. Čak ni kada Krstitelju pridaje ekskluzivnu sposobnost prepoznavanja Isusa, Iv ne odstupa bitno od sinoptičke predaje prema kojoj je Krstitelj od prvog trenutka bio svjestan svoje subordiniranosti u odnosu na Isusa (usp. Mt 3,13-15).¹⁰²

Tako je za evanđelista prikaz Krstiteljeva lika predstavljao plod nužne teološke elaboracije predaja o odnosu koji je vladao između Krstitelja i Isusa te njegovih učenika. Pritom nije mogao olako posezati za proizvoljnim "kristijaniziranjem" Krstitelja ili prešućivati momente koji naizgled idu na ruku njegovim kasnijim nasljedateljima, jer ni jedno ni drugo ne bi vodilo postizanju nove vizije koja će biti u skladu sa starim predajama i istinom koja je u njima pohranjena. Trebalo je sažeti sve ono što pamti crkvena zajednica, bez obzira je li to bilo manje ili više (ne)zgodno, i ponuditi viziju koja će joj, učvršćujući unutarnje jedinstvo, otvarati nove vidike u tegobnim vremenima.

7.3. Zaključak

U svjetlu pokušaja da se prikaz Krstiteljeva lika u Evanđelju po Ivanu protumači kao plod evanđelistove polemike s Krstiteljevim sljedbenicima koncem I. stoljeća, zbog koje bi posegnuo za Krstiteljevim umanjivanjem i "kristijanizacijom", na temelju ovog istraživanja zaključujemo da evanđelist Ivan Krstitelju ne pristupa polemično,¹⁰³ nego, oslanjajući se na tradicije svoje crkvene zajednice, pomno razrađuje njegov svjedočki lik. Evanđelist Ivan preuzima i pojedine elemente sinoptičke slike o Ivanu Krstitelju, ali ih interpretira na nov način, u skladu s novim potrebama i vlastitom kristologijom – time stvara određene napetosti, ali i iznosi temeljno pracrkveno priznanje Krista, vlastito njegovoj zajednici.¹⁰⁴

Stoga, i u odnosu na njegove učenike, od kojih su neki prešli k Isusu i utemeljili jezgru Crkve (usp. Iv 1,35-51), a i u odnosu na opći religiozni mentalitet židovstva (usp. 2,13-25), uosobljen u Nikodemu (usp. 3,1-21), evanđelist Ivan Krstitelja postavlja kao

---

¹⁰² Prema: Ulrich Luz, *Das Evangelium nach Matthäus, I*, EKK I/1, Benziger/Neukirchener Verlag, Zürich – Düsseldorf – Neukirchen-Vluyn, ⁵2002, 210-211, glavni problem kojeg je Mt htio elaborirati jest razlog zbog kojeg je Sin Božji pristupio k Ivanu da ga krsti (3,13-15), dok se Krstiteljeva sposobnost prepoznavanja Isusa smatra dijelom predaje iz kojeg je Mt zahvaćao materijal.

¹⁰³ Usp. Charles H. Talbert, *Reading John: A Literary and Theological Commentary on the Fourth Gospel and the Johannine Epistles*, 116.

¹⁰⁴ Usp. Rudolf Schnackenburg, *Osoba Isusa Krista u četiri evanđelja*, 241.

svojevrсни princip vjerovanja (usp. 1,7) jer je, osim Isusove majke (usp. 2,1-12)¹⁰⁵ i narativnog *mi* koji povremeno izranja i kojim evanđelist izražava iskustvo vjere svoje zajednice (1,14.16; 21,24),¹⁰⁶ jedini kredibilni svjedok prisutnosti *Sina Božjega* (1,34). O snazi Krstiteljeva svjedočenja ponajbolje govori činjenica da njegov domašaj evanđelist izvodi iz vremenskih okvira evanđeoskog pripovijedanja i stavlja ga uz bok navještaju svoje crkvene zajednice tako da doseže čitatelje Četvrtog evanđelja (1,7.15; usp. 20,31).¹⁰⁷

GIOVANNI BATTISTA NEL VANGELO DI GIOVANNI

Riassunto

Giovanni il Battista nel Quarto vangelo è presentato un testimone affinché tutti credessero per mezzo di lui (cf. 1,6-8). Da una parte, egli è il testimone esemplare per la comunità giovannea, ma dall'altra è sempre prominente tendenza verso sua diminuzione in rispetto a Gesù (cf. 1,15; 1,26-27. 30.33; 3,28-30). Questo fenomeno nella letteratura recente ha provocato due interpretazioni principali. Ambedue partono dalla presupposta di una polemica della comunità giovannea contro i seguaci del Battista verso la fine del I secolo d. C. Prima interpretazione riconosce un'accentuata subordinazione del Battista rispetto a Gesù come un messaggio cristiano rivolto al circolo dei seguaci del Battista che lo considerano Messia. L'altra interpretazione si basa sui tratti cristiani della figura del Battista e cerca di spiegarli come un prodotto della "cristianizzazione" del evangelista, effettuati per poter contrapporre figura cristiana del Battista alle pretese dei suoi adoratori.

Questo articolo nella prima parte analizza nel modo sintetico i momenti cruciali del testo vangelico che presentano il Battista. Servendosi degli risultati del lavoro esegetico, nella seconda parte l'articolo tenta affrontare le due interpretazioni della tematica e

¹⁰⁵ Usp. Mauro Orsatti, *Giovanni. Il vangelo "ad alta definizione"*, 64-65.

¹⁰⁶ Usp. Rudolf Schnackenburg, *Johannesevangelium 1-4*, 242-246. Herman Ridderbos, *The Gospel of John. A Theological Commentary*, 51.

¹⁰⁷ Rudolf Schnackenburg, *Das Johannesevangelium 1-4*, 249, perfekt κέρραγεν u 1,15 naziva "präsentisches Perfekt" i smatra da, skupa s prezentom μαρτυρεῖ, ima cilj uprisutniti glas Krstiteljeva svjedočenja u ivanovskoj zajednici, baš kao što joj svoje svjedočanstvo pruža i ljubljani učenik prezentiranjem ivanovske tradicije (usp. 21,24).

propporre visione sintetica della figura del Battista nel Quarto vangelo. Indicando i suoi punti più deboli, ma sempre tenendo conto della possibile esistenza di un tale polemica tra le due comunità, esso si oppone alla prima interpretazione e modifica la seconda. Al posto della proposta diminuzione dell'importanza del Battista, l'indagine ha dimostrato che per la comunità giovannea la sua testimonianza aveva importanza cruciale nella polemica con il giudaismo ed anche per la nascita della Chiesa; pertanto il Battista è presentato come il testimone ideale. Riguardo alla sua eventuale "cristianizzazione", affermiamo che alla figura del Battista non sono semplicemente aggiunti i tratti cristiani perché questo era impossibile, ma che evangelista ha rielaborato le tradizioni della sua comunità, nella quale memoria sono custodite anche le esperienze e testimonianze dei cristiani provenuti dai circoli dei discepoli del Battista. Perché nel contesto dell'eventuale polemica, evangelista non doveva solo propporre alla sua comunità un'immagine del Battista che può soddisfare le esigenze della polemica. La polemica richiederebbe anche dalla stessa comunità giovannea una nuova, più precisata comprensione della persona e del ruolo del Battista, la quale sia compatibile con le tradizioni ecclesiali ed memoria dei ex-seguaci del Battista per poter spiegare a se stessa le ragioni dell'importanza della sua attività per la comunità fin dal suo inizio. Al posto di una semplice aggiunta dei elementi cristiani alla figura del Battista, presentazione del evangelista doveva essere un elaborazione equilibrata per soddisfare vari, reciprocamente anche opposti criteri, pertinenti in questa tematica.

Le parole chiavi: *Sacra Scrittura, Nuovo Testamento, Vangelo secondo Giovanni, Giovanni il Battista, testimonianza, diminuzione, "cristianizzazione" del Battista, tradizione della comunità giovannea.*